

13. Fromm E. *Anatomiya chelovecheskoy destruktivnosti / Erih Fromm.* – М. : Respublika, 1994. – 447 s.
14. Shostrom E., Brammer L. *Terapevticheskaya psihologiya. Osnovy konsultirovaniya i psihoterapii / E. Shostrom, L. Brammer : per. s angl. V. Ababkova, V. Gavrilova.* – SPb. : Sova; М.: Izd-vo Eksmo, 2002. – 624 s.

Сипко Л. А. Влияние деструкций психики на поведение личности в социуме

Статья посвящена обзору научных концепций относительно проблемы влияния деструктивных процессов психики на дезадаптивное поведение личности в социуме. Внимание акцентируется на деструктивных тенденциях психики которые находят свое выражение в садизме, мазохизме, агрессивности, алкогольной, наркотической, игровой зависимостях и других проявлениях. Доказано, что причины возникновения нарушения социального поведения лежат в основе неосознанных механизмов психики и травм пережитых субъектом на протяжении жизни. Акцентируется внимание на социальных проявлениях деструктивных аспектов психики среди которых суицидальные проявления, агрессивные проявления (алкоголизм, наркомания, нанесение повреждений или угроза жизни окружающим).

Ключевые слова: деструкция психики, мортито, социальная активность, социальная дезадаптация, психологическая травма, социальную жизнь, кризис личности..

Lyudmyla Sipko The effect of psyche destructions on the behavior of the individual in society

The article provides the overview of scientific concepts about the impact of destructive processes of psyche on the maladaptive behavior of the individual in the society. Attention is focused on the destructive tendencies of mind which are expressed in sadism, masochism, aggression, alcohol, drug use, gambling and other expressions of dependencies. It was proved in the article that the causes of the violation of social behavior are based on the unconscious mechanisms of the psyche and injuries experienced during the life of the subject. The attention is paid to the social aspects of the psyche destructive manifestations, among them – displays of suicide, aggression (alcoholism, drug addiction, causing injury or threat to the life of others). It was found that the formation of destruction is connected with the children's individual experiences. It is stated that such traumatic childhood feelings are caused by prohibitions and penalties of parents. They are recorded in the psyche of the subject and can block vital energy, thereby activating the destructive manifestations. The author discovers the correlation between destructive expressions of psyche and such mental states as depression, negativity, aggression and so on. The destructive behaviors are more often to happen to the people with difficulties in social adaptation, addicted to antisocial way of life.

A further prospective study lies in the examination of the destructions of mind in the context of their expression in the interpersonal communication.

Keywords: destruction of psyche, mortido, social activity, social exclusion, psychological trauma, social life, the crisis of identity.

Lyudmyla Sipko - Ph.D., Associate Professor of Psychological Department, Faculty of Psychology, Cherkasy National University named after Bohdan Khmelnytsky. Cherkassy, Ukraine. luzzy@ukr.net

УДК 159.92

РОЗУМІННЯ ТА ІНТЕРПРЕТУВАННЯ ТЕКСТІВ СТУДЕНТАМИ - МАЙБУТНІМИ ЮРИСТАМИ

Турбан В.В.

аспірантка Інституту психології
імені Г.С. Костюка НАПН України (м. Київ)

В статті аналізуються критерії визначення успішності у розумінні текстів. За результатами аналізу текстів, спираючись на дані наукових досліджень, було виокремлено

наступні характеристики розуміння тексту: повнота, глибина. Визначено специфіку ставлення до юридичних текстів студентами.

Виходячи з положень теорії тексту, що розробляється колективом науковців на чолі з Н.В.Чепелевою, важливим засобом виявлення розуміння тексту є структурно-смісловий аналіз. На основі структурно-сміслового аналізу визначаються семантичні параметри, що є показниками співвідношення між основними смисловими темами. Основними семантичними параметрами є:

- з'ясування мікротеми тексту, як смислового утворення, дозволяє розкрити смислову тему тексту або його частки, уособлює глибину розкриття смислової теми в цілому;
- співвідношення смислових й текстових елементів надає уявлення про обсяг смислового поля;
- особливості розвитку теми у смисловому просторі представляє тематичну розкиданість тексту;
- специфіка переходів від однієї смислової теми до іншої виявляється у тематичній розірваності тексту;
- наявність переходів смислових рівнів (рефлексивного, теоретичного, фактологічного) відтворює рівневу розірваність тексту;
- насиченість тексту змістовими наповненнями, смисловими елементами утворює семантичну щільність.

Діалогічна взаємодія з текстом дозволяє з'ясувати особливості смислового розуміння. У процесі діалогічної роботи на основі аналізу відбувається створення нового смислу, що викривається завдяки запитанням до тексту. В свою чергу структуруючи запитання, демонструють відсутність діалогу з текстом.

Аналіз основних міркувань, що виявляє суб'єкт, дозволяє з'ясувати не тільки розуміння головної думки, але й характер узагальнення основного смислу, наскільки воно є творчим.

Для виявлення особливостей розуміння тексту ми використовували наступні методи діагностики. Переказ змісту тексту. Принцип полягає у наступному положенні – чим повніше переказ, тим більше переструктурований текст із виокремленням найбільш суттєвих його положень, що говорить про розуміння тексту. Завдяки цьому методу можна виявити глибину розуміння тексту.

Для оцінки повноти розуміння навчальних й наукових текстів, засвоєння їх положень, ми використовували шкалу помилок, що розроблена Н.В.Чепелевою.

Поряд із цим, авторами методики розроблено шкалу оцінки глибини розуміння тексту за показником його переструктурування, в якій види переструктурування оцінюються за 10-бальною системою.

За шкалою оцінки результатів переказу змісту тексту уможлиблюється оцінювання переказу при врахуванні повного, безпомилкового та глибокого розуміння з урахуванням особливостей переструктурування та узагальнення текстової інформації. Названа шкала надає уявлення про передачу змісту основних текстових елементів за 10-бальною системою.

Вихідною тезою у побудові дослідження було визначення глибини розуміння тексту з попереднім аналізом його смислової структури. Зокрема важливим для нас було виявлення ієрархічної системи сенсів та базових предикацій, виходячи з яких, відтворюється основа для вирізнення різних рівнів глибини розуміння.

У цьому відношенні ми застосували методику аналізу художнього тексту, що ґрунтується на психолінгвістичному аналізі тексту, виокремленні ієрархічної системи смислів, ключових уявлень, розроблену М.М. Самохіною, О.О. Розловською [3].

Як відомо, текст ґрунтується на системі смислових конструкцій, що мають різний ступінь складності. Розуміння тексту, інакше кажучи, встановлення смислових зв'язків між елементами структури, відбувається за допомогою схем, уявлень, які вже усталилися у читача. На основі обізнаності, смислових утворень, зрозумілим для суб'єкта, є той чи інший шар тексту. Відповідно, універсальні схеми уможливлують встановлення зв'язків між певними елементами

тексту, кодифікована інформація спів формується у цілісний образ. Правильно вхопити й поєднати між собою явища, події, що відбуваються у тексті, означає зрозуміти.

Ми використовували наступні критерії визначення успішності у розумінні текстів: тестовий бал й експертна оцінка. Для експертного оцінювання ми використовувати 5-бальну шкалу й наступні параметри: 1) повнота розуміння; 2) виокремлення суттєвих зв'язків у змісті тексту; 3) створення смислових схем; 4) глибина розуміння тексту, 5) здатність засвоювати нові значення в процесі читання; 6) тлумачення тексту – континуальне й дискретне кодифікування. Кореляції різних параметрів експертної оцінки, що ми отримали, виявилися достатньо щільними, як на виборці “студентів – майбутніх юристів”, так і на виборці “практикуючих юристів”. Тому ми створили один показник “експертна оцінка”, що є усередненим за всіма параметрами.

Кореляції показників розуміння тексту й експертна оцінка також достатньо високі. Це уможливило використання тільки одного показника успішності розуміння тексту – розуміння.

Кореляційний аналіз було проведено за показниками семантичних параметрів розуміння тексту й показниками комунікативної культури – контактність, уміння слухати, уміння вести бесіду, витриманість, аналітичність мислення у двох групах досліджуваних – “студентів, майбутніх юристів” й “юристів”.

Результати кореляційного аналізу свідчать, що контактність, уміння слухати краще виявляється у зв'язку з тематичною розкиданістю та узагальненням змісту тексту, розірваністю смислового поля та повнотою розуміння й узагальнення змісту тексту, не залежно від професійного досвіду. Тобто результати “студентів” та “юристів” за ціми показниками не значно розрізняються. Суттєве значення виявляється саме у показниках комунікативної культури досліджуваних.

Таким чином, аналізуючи повноту й глибину розуміння тексту досліджуваних із контактністю, умінням слухати ми виявили, що при складанні простого та складного плану твору, виокремлюванні основних його положень, визначенні головної думки тексту, зазначенні особливості комунікативної культури не сприяють визначенню основного, головного у тексті, заважають виділяти деталі.

Характер операції структурування тексту об'єктивувався за допомогою простого плану, виявив схильність до узагальнення у контактних та слухачів та надмірну деталізацію у витриманих та аналітиків. Досліджувані з умінням вести бесіду також схильні до узагальнень, створення великої кількості питань, але не рівномірне охоплення тексту також відзначається у індивідів із цим показником.

Операція переструктурування тексту відображається у складному плані, що створювали досліджувані. Контактні і слухачі зустрілися з труднощами саме на цьому етапі. Їм не вдалося встановити відповідні зв'язки, переструктурувати текст, важливо відмітити, що витримані і ті, що уміють вести бесіду також виявили певні труднощі у виявленні основної ідеї тексту.

У процесі переструктурування тексту визначається внутрішня або смислова структура, що й свідчить про глибину розуміння тексту. Слід відзначити, що усі групи досліджуваних виявили труднощі на цьому етапі.

Найважливішим критерієм розуміння тексту є визначення головної думки. Саме на цьому етапі відбувається поєднання структурування й переструктурування тексту, стиснення, семантичне виваження, а внаслідок цього виявлення головної думки тексту. На основі синтезу відбувається створення нового смислу. Шляхом діалогічної взаємодії з текстом виявлявся рівень розуміння повідомлення. Як показують результати дослідження контактні і слухачі формулюють головну думку за допомогою зовнішніх опор тексту. Подібна стратегія є характерною й для досліджуваних з умінням вести бесіду. В результаті її неправильне визначення, а часто й відірваність від основного змісту.

Навпаки, досліджувані витримані і аналітики орієнтуються на значимі опори тексту, тому їх формулювання конкретні й чіткі. Схожі результати виявили і досліджувані із умінням вести бесіду.

За результатами аналізу текстів, спираючись на дані наукових досліджень, ми виокремили наступні характеристики розуміння тексту: повнота, глибина.

Зв'язок контактності, уміння слухати, уміння вести бесіду, витриманість, аналітичність мислення з параметрами розуміння має лінійний характер, не залежно від виділення середньої групи представленості характеристик комунікативної культури.

Так, параметр повнота яскраво представлений у групі досліджуваних із аналітичність мислення. Із зменшенням зазначеної якості зменшується повнота повідомлення, й навпаки, із зростанням, збільшується повнота. Якщо порівняти вибірки досліджуваних, то не залежно від професійного досвіду результати майже схожі.

Далі, параметр повнота виключно представлений в трьох групах досліджуваних. Параметр повнота також пов'язується із контактністю. Їх комунікативні особливості дозволяють їм розуміти загальний смисл, не занурюючись у деталі.

Дедалі більше слід розглянути параметр глибина, тут добре виявляють зв'язок аналітичності, витримані досліджувані. Аналіз емпіричних даних дозволяє говорити, що не усі досліджувані можуть правильно ставити запитання до тексту, виявляти приховані проблемні ситуації, формулювати їх у вигляді запитань – усе це не сприяє активному діалогові читача з автором й вірному інформуванню. Аналітики також виявляють позитивні результати за показником глибина, але їх запитання характеризуються надмірною деталізацією, їх дуже багато, вони нерівномірно охоплюють структуру тексту, відсутні узагальнення, але в цілому така система запитань все таки відображає діалогічність тексту й сприяє визначенню його концепту.

Індивіди з контактністю створюють запитання, виходячи з окремих слів, або частини тексту, чи одного з фактів, представлених у тексті. Хоча при цьому виявляють зацікавленість у діалозі, водночас запитання, що вони пропонували часто виходять за межі змісту тексту.

Досліджувані, що уміють слухати також виявляють зв'язок із повнотою розуміння. Вони радше зацікавлені у діалозі з автором, ніж у з'ясуванні змісту твору. Також, як і контактні індивіди, вони не намагались відобразити фактичний матеріал, створюють запитання, на які не можливо відповісти з наявної інформації тексту.

Найскладнішим завданням майже для усіх груп досліджуваних було переструктурування тексту – змінити зовнішню структуру тексту, створити перехід до внутрішньої. Труднощі були пов'язані з установленням відповідних зв'язків, виявленням основної ідеї повідомлення. З цим завданням не справилися майже усі групи досліджуваних, за виключенням аналітиків.

Визначення головної мети тексту – важливий критерій його розуміння. При визначенні головної думки тексту також виявилися труднощі: нездатність коротко і стисло висловити головну думку. Контактні, уміючи слухати та вести бесіду формулюють головну думку, виключно спираючись на зовнішні опори тексту. Звісно, це призводить до помилкового її визначення. Навпаки, витримані, визначаючи головну думку не надають значення прихованому смислові, підтексту, тому також виявляють помилковість у визначенні головної мети. Найбільш продуктивними є аналітики - юристи, які формулюють чіткі, ясні висновки, правильно висловлюють головну думку. Контактні студенти спираються на зовнішні опори, використовують мовленнєві штампи.

Дисперсійний аналіз підтвердив, що показники комунікативної культури мають прояв у процесі розуміння тексту. Найбільш продуктивними є аналітики. Хоча кожна з груп досліджуваних виявила якийсь параметр розуміння, що найкраще представлений саме в цій групі.

Окрім цього ми припустили, що “аналітичність” може бути ознакою, що впливає не тільки на показники комунікативної культури, але й виявленням деяких цілісних паттернів, що забезпечують успішність процесу розуміння (повноти розуміння тексту, виокремлення суттєвих зв'язків у змісті тексту, створення на цій основі його смислових схем, глибини розуміння тексту, здатності засвоювати нові значення в процесі читання, тлумачення тексту – континуальне й дискретне кодифікування). Теж саме можна сказати й про витриманість.

Кореляції різних параметрів експертної оцінки, що ми отримали, виявилися достатньо щільними як на виборці “студентів”, так і на виборці “юристів”. Тому ми створили один показник експертна оцінка, що є усередненим за всіма параметрами.

Кореляції показників розуміння тексту й експертна оцінка також достатньо високі. Це уможливило використання тільки одного показника успішності розуміння тексту – розуміння.

Щоб з'ясувати, які характеристики комунікативної культури є чинниками успішності розуміння тексту, ми провели кореляційний аналіз й порівняння цих показників контрастних груп – успішних й неуспішних. В результаті аналізу кореляцій показників комунікативної культури з успішністю розуміння було встановлено наступні статистично значущі зв'язки.

Слід прийняти до уваги той факт, що розподіл балів за деякими показниками у “студентів” й “юристів” відрізнялися, ми проаналізували кореляції показників комунікативної культури і успішності розуміння окремо.

Специфіка студентів-майбутніх юристів, в тому, що їх успішність розуміння тексту виявилася пов'язаною з емоційністю, розвинутою уявою, аналітичним мисленням, креативністю, не з орієнтацією на факти, а на їх смисл та інтерпретацію.

Якщо звернути увагу на характер опрацювання текстів, то виявляється, що відповіді “юристів” у цілому менш чіткі, послідовні й лаконічні ніж у “студентів”.

Порівняння показників розуміння тексту в контрастних групах успішних й неуспішних “студентів” й “юристів” дозволяє більш яскраво уявити картину.

Таким чином успішних “студентів” відрізняє від неуспішних розвинуте аналітичне мислення, знакове й символічне, креативність, емоційність, предметне мислення, а також витриманість, уміння слухати, що й дозволяє їм вірно розуміти текст. Навпаки, неуспішність студентів, майбутніх юристів виявляється у предметному мисленні, активності, втім контактності та умінні вести бесіду.

Значима різниця виявляється між успішними й неуспішними “юристами”: більше спираються на аналітичне мислення; більше намагаються приймати чіткі рішення, підпорядковані правилам, опора на знакове мислення; у порівнянні з іншими показниками комунікативної культури більш рефлексивні, аналітичні; опора на символічне мислення.

Таким чином, студент, що успішно розуміє текст та навчається за спеціальністю – юридична справа на відміну від неуспішного спирається на аналітичне мислення, знакове й символічне, креативність, уміння слухати, витриманість. Послідовне спирає на ці параметри комунікативної культури з відповідними критеріями розуміння тексту дозволяє правильно розуміти смисл тексту. Водночас, неуспішність у розумінні тексту “юристами”, виявляється у спіранні на предметне мислення, активність, емоційність, контактність, уміння вести бесіду.

Результати дисперсійного аналізу виявили, що мають місце залежність між показниками комунікативної культури й критеріями розуміння тексту, не залежно від вибірки студентів чи юристів за показниками: повнота розуміння тексту; глибина розуміння тексту

Контрастні групи успішних у розумінні тексту й неуспішних виокремлювались на вибірках “студентів” й “юристів”. Індивіди, що об'єдналися у групі “успішних”, за допомогою алгоритму кластерного аналізу були згруповані за показниками їх комунікативної культури. Програма кластерного аналізу формує групи досліджуваних, що схожі між собою за низкою суттєвих показників комунікативної культури й відрізняються від інших.

Група успішних у розумінні тексту студентів за результатами кластерного аналізу включає представників двох типів. Один із них відрізняється більш яскраво представленим аналітичним мисленням, креативністю, водночас, більше розвинутою витриманістю. В особистостях цього типу чітко виражена аналітичність. “Витримані аналітики”.

Майбутні юристи, що входять до цієї емпірично виявленої групи успішних – “студенти” відрізняються розвинутим образним, знаковим, символічним мисленням, умінням слухати. “Образні слухачі”.

Неуспішні у розумінні тексту “студенти” характеризуються предметним мисленням, емоційністю, активністю. Цей тип також поєднується з контактністю. “Емоційні, активні, контактні”. Ймовірно неуспішність виявляється завдяки предметному мисленню, що не дозволяє встановлювати суттєві зв'язки між смисловими одиницями, досягти підтекст, головну думку твору.

Інша підгрупа “студентів”, що відчуває труднощі у правильному розумінні смислу тексту, їх характеризує також предметне мислення, емоційність, уміння вести бесіду. “Емоційні координатори”. Неуспішність у розумінні тексту пов’язана з непослідовністю, поверховістю у висновках.

Серед успішних у розумінні тексту виявлено два типи. Перший відрізняється знаковим мисленням, аналітичністю, емоційністю, креативністю. Окрім цього яскравий зв’язок з аналітичністю. “Креативні аналітики”. Другий відрізняє більш яскрава креативність, уміння слухати, емоційність, образне мислення. “Емоційні слухачі”.

Неуспішні у розумінні тексту “юристи” також представлені двома типами. Для перших характерним є предметне мислення, контактність. Схильні до однозначних оцінок, ригідних уявлень, несуперечливої картини світу “однозначні активісти”.

Неуспішні у розумінні тексту юристи другого типу – емоційні, уміють вести бесіду, домінує предметне мислення. “Динамічні комунікатори”.

Аналіз специфіки емпірично отриманих кластерних груп дозволяє зробити висновок, що показники комунікативної культури можуть слугувати показником й чинником успішності розуміння тексту, або ні. Інформування про комплексні індивідуально-психологічні паттерни – доволі необхідна підстава пояснення й прогнозу об’єктивного розуміння, ніж знання тільки про академічну успішність студентів або професійну успішність юристів.

Цікаво виявити різницю у паттернах рис, що визначає ступінь їх адекватності розуміння тексту у діяльності студента-майбутнього юриста. Порівняємо успішних студентів. Це “витримані аналітики” і “образні слухачі”. Обом групам належить аналітичність.

Порівняємо успішних у розумінні тексту студентів. Це “витримані аналітики” і “образні слухачі”. В першу чергу слід звернути увагу на те, що аналітичність перших сильніше виражена. У них менше виражена емоційність, але знакове мислення, креативність й рефлексивність яскраво представлені. Ці якості й забезпечують необхідну схильність до концентрації на мисленнєвій діяльності, до роздумів, опора на логіку. Таким чином виявляється досить успішний у розумінні текстів майбутній юрист, доволі емоційний, креативний, із регуляцією психічної діяльності, аналітичним мисленням.

Неуспішні у розумінні тексту студенти виявляють підвищену емоційність, імпульсивність, активність, предметне мислення.

В цілому аналітичність виступає значущою якістю успішних у розумінні тексту студентів, навпаки, предметне мислення є основною характеристикою неуспішних як студентів, так і юристів.

Таким чином у студентів, майбутніх юристів на успішність у розумінні тексту впливає креативність, аналітичність. З можливих поєднань цих якостей найбільш позитивними є креативність. Тобто, уможлиблюється розглядання наступних паттернів: креативність з високою аналітичністю, креативність із високою витриманістю. Аналітику, менш сконцентрованому на узагальненнях допомагає креативність у виявленні головної мети тексту, його цільності та діалогічності. Вона дозволяє цілісно уявити подію, явище. Образність дозволяє краще представити свої думки. Хоча, ймовірно, велику роль відіграє й професіоналізація, яка зумовлює певні особливості сприйняття, відбору інформації. Висока аналітичність сприяє цьому. Образність у свою чергу сприяє чутливості смислових переходів, виявленні головної мети тексту. Такі студенти дуже чітко представляють основні характеристики тексту: інформативність, структурність, цільність, діалогічність; виокремлюють суттєві зв’язки у тексті, створюють смислові схеми, виявляють глибину розуміння твору, досить швидко засвоюють нові знання під час читання, не виявляють труднощі в процесі тлумачення тексту, домінування дискретної системи кодифікування інформації, тобто, спираються на логіку. Окрім цього, успішність розуміння виявляється й у діалогічності, тобто умінні вступати в полеміку з автором тексту.

Якщо узагальнити результати за типами неуспішності, можна зробити висновок, що виявляються два основних комунікативних паттерни, що заважають успішності розуміння тексту: предметне мислення у поєднанні із контактністю; предметне мислення у поєднанні з

емоційністю й умінням вести бесіду. В обох групах виявляється недостатність витриманості, креативності, знакового або образного мислення, на відміну від успішних у розумінні. Тому, представлені категорії неуспішних у розумінні можливо відрізнити так: якщо у одних труднощі пов'язані зі стилем мислення, то у інших із підвищеною емоційністю, поверховістю. Два основних комунікативних паттерни, що заважають успішності розуміння на юридичних спеціальностях, можливо назвати ще й як: 1) врівноважені, але не вмюють мислити абстрактно й самостійно, використовують недиференційовані категорії; 2) мислять достатньо диференційованими категоріями, але поверхневі й образливі.

У досліджуваних, що увійшли до групи “юристи” аналітики серед успішних й активісти серед неуспішних. Тут яскравіше ніж серед студентів виявляються креативно-емоційні аналітики й активно-динамічні комунікатори.

Серед успішних “юристів” “креативні аналітики” й “емоційні слухачі”. У перших поєднуються креативність, аналітичне мислення, рефлексивність. Таки юристи частіше є найбільш зрозумілими й добре виявляються у професійній сфері діяльності, що пов'язана із юридичною справою. Але креативність доповнюється точністю, послідовністю, виваженістю висновків. Отже, у процесі розуміння тексту означені якості дозволяють чітко структурувати, виявляти головну думку твору, виявляти підтекст, високий рівень розуміння глибини твору. Інша група успішних завдяки образному, знаковому, символічному мисленню й емоційності, а також умінню слухати, рефлексувати досягає успіху у розумінні тексту. Тому, ця група не відчуває складнощів у виявленні головних критеріїв розуміння.

Передумовами неуспішності “однозначних активістів” є надмірна дрібність, складність й мозаїчність суб'єктивних категорій, що використовуються в процесі розуміння тексту. Саме аналітичність у даному випадку – фактор неуспішності у розумінні тексту. Наступна група “динамічні комунікатори”, підвищена динамічність, контактність у цілому нестабільність. Вони активні, висновки роблять хаотично, виявляється хаотичність у використанні понять, умовиводи базуються на поверхневих, несуттєвих зв'язках.

Звідти виходить, що в умовах юридичних навчальних закладів виокремлюються два основних комунікативних паттерни, що заважають успішності розуміння: 1) самовпевнені нечутливі до оцінок координатори 2) емоційно-чутливі хаотично мислячі комунікатори.

Ми вважаємо, що комунікативні особливості, що впливають на успішність розуміння тексту, формуються й в умовах навчального закладу. Так, студенти юридичних спеціальностей й юристи за професійними вимогами повинні мати розвинуте аналітичне мислення, знакове й символічне, витриманість, уміння слухати. Тому індивіди з домінуванням предметного мислення й емоційністю увійшли до групи неуспішних у розумінні тексту.

Другий фактор, що відрізняє “юристів” від “студентів” – рефлексивність. Аналітичність й витриманість успішних у розумінні тексту доповнюється рефлексивністю. Звідти, креативність у доповненні з рефлексивністю надає їм перевагу у виокремленні суттєвих зв'язків у змісті тексту, створенні смислових схем, визначенні підтексту, головної думки тексту, виявленні глибини розуміння твору, дискретному кодифікуванні. Серед студентів також є такі представники. Хоча й студенти, що відносяться до цієї групи виявляють й предметне мислення, схильність до однозначних, категоричних суджень, поверхневих висновків, виявляють труднощі у створенні смислових схем.

Наступна особливість, що відрізняє вимоги до “студентів” й “юристів” є аналітичність мислення, підпорядкованість сприйняття й мислення, використання простої системи категорій. Серед “студентів” й “юристів” виокремлюється група неуспішних у розумінні тексту з підвищеною емоційністю. Підвищена емоційність у поєднанні з контактністю виявляється як зайва складність, хаотичність висновків. Завдяки чому й виявляються складності у розумінні тексту, особливо його структурованості й виявленні підтексту, головної думки твору. У студентів, навпаки, схожість за емоційністю, але неуспішність виявляється за фактором предметне мислення, тобто недостатність аналітичності призводить до схильності до конкретних, відвернутих суджень, складнощі виявляються у тлумаченні тексту, більше опора на уяву, ніж на суттєві смислові зв'язки.

Специфіка студентів-майбутніх юристів, в тому, що їх успішність розуміння тексту виявилася пов'язаною з емоційністю, розвинутою уявою, аналітичним мисленням, креативністю, не з орієнтацією на факти, а на їх інтерпретацію.

Порівняння показників розуміння тексту в контрастних групах успішних й неуспішних "студентів" й "юристів" дозволяє більш яскраво уявити картину.

Таким чином успішних "студентів" відрізняє від неуспішних розвинуте аналітичне мислення, (знакове й символічне), креативність, емоційність, що й дозволяє їм вірно розуміти текст. Навпаки, неуспішність студентів виявляється у предметному мисленні.

Значима різниця виявляється між успішними й неуспішними "юристами": більше спираються на аналітичне мислення; більше намагаються приймати чіткі рішення, підпорядковані правилам, опора на знакове мислення; більш рефлексивні, аналітичні; опора на символічне мислення.

Отже, студент, що успішно розуміє текст та навчається за юридичним напрямком, на відміну від неуспішного спирається на аналітичне мислення, знакове й символічне, креативність, саморегуляцію й уяву. Послідовне спирання на ці параметри з відповідними критеріями розуміння тексту дозволяє правильно розуміти смисл твору. Водночас, неуспішність у розумінні тексту юристами, виявляється у спиранні на предметне мислення, образну пам'ять, активність, емоційність, уяву.

Результати дисперсійного аналізу виявили, що має місце залежність між показниками комунікативної культури й критеріями розуміння тексту, не залежно від вибірки за показниками: "повнота розуміння тексту"; "глибина розуміння тексту".

Висновки. Відтак, основними характеристиками розуміння на першому рівні виступає процес відтворення смислу тексту. На цьому рівні передбачається активна переробка матеріалу шляхом його згортання. В результаті відтворюється смислова структура вихідного повідомлення, що і є основою саме цього рівню. Основними механізмами тут виступають когнітивні операції розуміння, структурування та переструктурування текстової інформації, її стиснення та семантичне зважування.

Однак розуміння досить рідко відновлює первинний смисл, закладений автором. Це пов'язане із наявністю множини смислів, зумовлених розмаїттям висхідного повідомлення, великою кількістю смислових шарів, кожний з яких спрямовує читача, слухача до відповідного контексту. Втім, реципієнт повинний віднайти той смисл, завдяки якому уможлиблюється відтворити концепт.

Лише у випадку вірного розуміння тексту у досліджуваного формується конструкт, що будується на основних для змісту тексту предметних відношеннях, які в цілому й забезпечують його адекватність. Розуміння тексту характеризується повнотою смислового опрацювання – поєднання у концепті усієї інформації, що надійшла.

Те саме стосується варіанту, коли спостерігається не вірне розуміння тексту. Тут невідповідність предметних відношень, що використовують досліджувані в процесі створення конструкту, тим предметним відношенням, які є суттєвими для змісту тексту, й призводить не тільки до неправильного розуміння, але й самі досліджувані оцінюють текст як не зрозумілий.

В цілому, як вважає Г.Д.Чистякова, в процесі смислового опрацювання використовується лише та частина інформації, що у поєднанні із знаннями, які має суб'єкт, дозволяє домислити зміст тексту, спрогнозувати його до такого уявлення [8, 9]. Зміст тексту, а також, знання якими оперує індивід, знаходяться у складній залежності: під впливом змісту тексту відбувається відбір знань, на які спирається розуміння, знання, що пройшли відбір, визначають результат розуміння. Що ж стосується формування індивідуального конструкту, то можна сказати, що цей процес демонструє продуктивність мисленнєвого процесу, що відбувається. Навпаки, якщо не станеться пошуку предметних відношень, які пов'язують зміст тексту у єдине ціле, можна говорити про репродуктивне відтворення матеріалу.

У цілому, за критерієм "повнота розуміння тексту" найбільш ефективними виявилися практикуючі юристи. Вони продемонстрували адекватність засвоєння положень запропонованих текстів, в цілому, як теоретичних так і фактологічних.

За названим критерієм, досліджувані студенти – майбутні юристи були менш успішними, допускали фактологічні помилки, часто у передачі змісту текстового елементу припускались семантичних помилок, деякі з них зовсім виявили нерозуміння головної ідеї тексту, проте їх мовлення було простішим і більш зрозумілим для інших груп студентів. Отже, 42% слухачів оцінили виступ та пояснення тексту майбутніми юристами як зрозумілі, і 53% слухачів оцінили виступ та пояснення тексту юристами як не зрозумілі. Хоча процес розуміння останніми характеризується повнотою опрацювання інформації, що надходить. Однак, егоцентричність власної позиції, неврахування особистісних властивостей, партнерів по взаємодії виявляється характерною рисою для юристів.

Також під час спостереження за особливостями сприймання пояснень правових текстів юристів слухачами без юридичної освіти, нами було відзначено наявність фрустраційних проявів з боку останніх, що мали вияв у формі проявів роздратування, агресії або неприйняття, уникання. Проте, що стосується специфіки ставлення до юридичних текстів студентами – не юристами, варто відзначити, що текстам і суб'єктам, що їх повідомляють, ними надається висока соціальна оцінка. Водночас ефективна комунікація спостерігаються між правниками, здатними адаптувати юридичне мовлення до соціального сприйняття, та їхніми партнерами з комунікації, котрі володіють основами правових знань.

Список використаних джерел

1. Кириченко Р.В. Вплив смислової структури тексту на його розуміння студентами. Автореф. ... дисс.канд.психол.н. – К., 2004. – 21 с.
2. Корніяка О.М. Психологія комунікативної культури особистості школяра / Автореф. дис...д-ра психол.наук. – Спец-ть: 19.00.07 – педагогічна та вікова психологія. – К., 2007. – 43 с.
3. Самохіна М.М., Розловская Е.А. Анализ художественного текста как вспомогательное средство для изучения процесса его понимания //Новые исследования в психологии. – М.: Педагогика, 1980. – С.56-62
4. Чепелева Н.В. Психология чтения учебной и научной литературы в системе профессиональной подготовки студентов: Автореф. дисс...д-ра психол.наук. – К., 1992. – 32 с.
5. Чепелева Н.В. Психологічна характеристика діалогічного тексту. Психологія. Збірник наукових праць. НПУ імені М.П.Драгоманова, Вип. 1 (8), 2000. – С. 3 – 8.
6. Чепелева Н.В., Федченко Н.П., Яковенко Л.П. Текст как объект психологического исследования / Актуальні проблеми психології. Том 2. Психологічна герменевтика / За ред. Н.В. Чепелевої. – К: Інститут психології ім. Г.С.Костюка АПН України., 2002. – Вип. 2. – С. 44 – 54.
7. Чепелева Н.В. Технології читання. – К.: Главник, 2004. – 96 с.
8. Чистякова Г.Д. Психологические исследования содержательной структуры текста в связи с проблемой понимания. // Вопр. психол. – 1974. - №4. – С.158-164.
9. Чистякова Г.Д. Преобразование содержания текста в процессе смысловой переработки // Новые исследования в психологии. – М.: Педагогика, 1980. – С.46-51.

REFERENCE

1. Kirichenko R.V. Vpliv smislovoYi strukturi tekstu na yogo rozumInnya studentami. Avtoref. ... diss.kand.psihol.n. – K., 2004. – 21 s.
2. KornIyaka O.M. PsihologIya komunIkativnoYi kulturi osobistostI shkolyara / Avtoref. dis...d-ra psihol.nauk. – Spets-t: 19.00.07 – pedagogIchna ta vIkova psihologIya. – K., 2007. – 43 s.
3. Samohina M.M., Rozlovskaya E.A. Analiz hudozhestvennogo teksta kak vspomogatelnoe sredstvo dlya izucheniya protsessa ego ponimaniya //Novyie issledovaniya v psihologii. – M.: Pedagogika, 1980. – S.56-62
4. Chepeleva N.V. Psihologiya chteniya uchebnoy i nauchnoy literaturyi v sisteme professionalnoy podgotovki studentov: Avtoref. diss...d-ra psihol.nauk. – K., 1992. – 32 s.
5. ChepelEva N.V. PsihologIchna harakteristika dIalogIchnogo tekstu. PsihologIya. ZbIrnik naukovih prats. NPU ImenI M.P.Dragomanova, Vip. 1 (8), 2000. – S. 3 – 8.

6. Chepeleva N.V., Fedchenko N.P., Yakovenko L.P. Tekst kak ob'ekt psihologicheskogo issledovaniya / Aktualni problemi psihologii. Tom 2. Psihologichna germeneytika / Za red. N.V. ChepelEvoYi. – K: Institut psihologii Im. G.S.Kostyuka APN UkraYini., 2002. – Vip. 2. – S. 44 – 54.
7. ChepelEva N.V. Tehnologiyi chitannya. – K.: Glavnik, 2004. – 96 s.
8. Chistyakova G.D. Psihologicheskie issledovaniya sodержatel'noy strukturyi teksta v svyazi s problemoy ponimaniya. // Vopr. psihol. – 1974. - #4. – S.158-164.
9. Chistyakova G.D. Preobrazovanie sodержaniya teksta v protsesse smyslovoy pererabotki // Novye issledovaniya v psihologii. – M.: Pedagogika, 1980. – S.46-51.

Турбан В.В. Понимание и интерпретации текстов студентами - будущими юристами

В статье анализируются критерии определения успешности в понимании текстов. По результатам анализа текстов, опираясь на данные научных исследований, были выделены следующие характеристики понимания текста: полнота, глубина. Определена специфика отношения к юридическим текстам студентами.

Turban V. Understanding and interpretation of texts by students - future lawyers

The article analyzes criteria for determining success in understanding the texts. According to the analysis of texts, based on data research identified the following characteristics of the understanding of the text: the fullness of depth. The specificity of the relationship to the legal texts students.

УДК 159.97

ПРОБЛЕМИ ВИСВІТЛЕННЯ ЯВИЩА ОРТОРЕКСІЇ У ПРАЦЯХ СУЧАСНИХ ЗАРУБІЖНИХ ПСИХОЛОГІВ

Фатєєва М.С.

В статті розкриваються проблеми дослідження орторексії та її місця серед інших психічних розладів. Вона виконана на основі вивчення автентичних робіт зарубіжних психологів з урахуванням сучасних тенденцій розвитку психологічної науки. В статті висвітлюються прояви та особливості поведінки осіб з цією недугою. Результати новітніх зарубіжних розшукувань у цьому напрямі, які були опубліковані в англійськомовних виданнях впродовж останнього десятиліття, відображають позиції авторів-психологів на предмет подібності та відмінностей нервової орторексії до розладів харчової поведінки та obsesивно-компульсивного розладу.

Ключові слова: орторексія, нервова орторексія, obsesивно-компульсивний розлад, здоровий спосіб життя, здорове харчування, порушення харчової поведінки, дієта.

Актуальність. Серед актуальних проблем сучасної психології особливе місце займають питання розладів харчової поведінки. Сучасна психологічна наука, як вітчизняна, так і зарубіжна, на жаль, не завжди вчасно і в повному обсязі встигають оцінити загрози для людини, які можуть надходити від багатьох видів порушень харчової поведінки. Це пов'язано з тим, що цей напрям в українській науці новий, і недостатньо вивчений. Багато з тих аспектів, які розглядаються сучасними дослідниками, ще не мають стандартів визначення того чи іншого з розладів. Сьогодні психологічна наука виділяє анорексію, булімію, компульсивне (нападоподібне) переїдання (останнє внесено до реєстру у 2014 році).

В даний час в Україні існує недостатньо відомостей про таке порушення харчової поведінки, як нервова орторексія (Orthorexia Nervosa). Мета даної статті - поширити маловідомі новітні розшукування та досвід сучасних зарубіжних психологів, їх наукових праць, опублікованих в закордонних виданнях з цієї проблематики протягом останнього десятиліття.

Проблема порушень харчової поведінки за останній час, з розвитком інформаційних технологій та створенням сучасного інформаційного простору, стає такою ж стрімкою в розповсюдженні та поширенні. Особливості впливу як об'єктивної, так і суб'єктивної інформації, є передумовою розвитку саме орторексії, яка ще тільки починає досліджуватися.